

Кривенко Л.В.

Державний вищий навчальний заклад

«Українська академія банківської справи Національного банку України»

**СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В
УКРАЇНІ**

У статті розглянуті ключові особливості та риси малого бізнесу. Автором розкрито основні функції малого підприємництва в Україні. Зазначено стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, конкурентоспроможність, стратегічні пріоритети.

І. Вступ. Економіка будь-якої ринково розвиненої країни являє собою симбіоз великого, середнього та малого підприємництва. У той же час таку взаємодію слід вважати доцільною, якщо вона буде спрямована на тісну координацію великих і середніх за розмірами та обсягами діяльності підприємств з суб'єктами малого бізнесу. При цьому малий бізнес не повинен їм протистояти. Тільки їх ефективна інтеграція сприятиме якісній структурній перебудові економіки та прискоренню інноваційних процесів у країні. Розглядаючи економічний зміст інтеграційної взаємодії малого, середнього та великого бізнесу, необхідно зазначити, що метою цього симбіозу виступає отримання взаємної вигоди, а процес співпраці носить стійкий характер. Іншими словами, формуються стійкі взаємовідносини між підприємствами-партнерами, результат яких слід розраховувати у вигляді соціально-економічного ефекту, розмір котрого значно перевершує одноосібну дію кожного з учасників процесу, визначаючи тим самим

синергетичний вплив. Отже, об'єднання малих підприємств з великими або середніми повинно мати вигляд синергетичної моделі, яка передбачатиме їх подальший розвиток, спрямований на зростання стабільності та взаємовигідний рух інформаційних, технологічних, сировинних, фінансових і кадрових ресурсів. Активізація та функціонування зазначеної моделі малого бізнесу, на нашу думку, сприятиме позитивним змінам у підприємницькому середовищі через запровадження наступних заходів: забезпечення фінансової підтримки розвитку малого бізнесу; опанування малими підприємствами нових технологій; диверсифікацію діяльності; якісну підготовку кадрів для малого бізнесу та підвищення рівня їх конкурентоспроможності.

Для малого підприємства наявність висококваліфікованого персоналу виступає важливою умовою, оскільки саме високоякісна та інтенсивна робота, а також мобільність кадрів - це одні з основних факторів підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва. Водночас вдало обрана інтеграційна структура провокуватиме появу у підприємств малого бізнесу значної кількості конкурентних переваг, які надалі дозволять їм вийти з кризової ситуації, розширити обсяги виробництва, та збільшити прибутки, що сприятиме їх органічному включенню в структуру народногосподарського комплексу [1]. Саме мале підприємство є найбільш динамічним елементом у цій структурі, що забезпечує впровадження інноваційних напрямів економічної діяльності, створення додаткових робочих місць, скорочення безробіття, подолання бідності та формування прошарку самостійних власників. Поява нових малих підприємств у сучасних умовах обумовлене бажанням потенційно активних людей створювати власний бізнес для покращення якості та рівня життя населення.

Різноманітні аспекти розвитку малого підприємництва досліджені у наукових працях вітчизняних вчених О. Амоши, П. Беленького, Є Буйка, З. Варналія, Л. Вороніної, В. Гейця, В. Герасимчука, В. Гриньової, М. Єрмошенка, Ю. Іванова, А. Козаченко, Л. Котлярова, В. Медяника, В. Мікловди, В. Назарова, П. Орлова, І. Райніна, А. Скрипника, О. Тіщенко, М.

Чумаченка, А. Чухна. Значну увагу зазначеній проблемі у своїх роботах приділяли також зарубіжні автори, зокрема такі: М. Вебер, Дж. Гелбрейт, Р. Гріффін, З. Довгалло, В. Зомбарт, Р. Кантільон, А. Маршалл, Л. Мізес, Д. Нізард, Й. Пенс, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Д. Стонер, Ф. Хайек, Й. Шумпетер та ін.

II. Постановка завдання. Метою статті є дослідження напрямів, стратегічних орієнтирів і чинників підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва в Україні. Для досягнення зазначеної мети застосовувалися наступні методи та прийоми: системного аналізу, комплексний підхід, узагальнення, систематизації, метод класифікації.

III. Результати. Світовий досвід та практика господарювання свідчать, що підприємства малого бізнесу виступають однією з головних рушійних сил економічного розвитку, ефективним засобом структурної перебудови та подолання диспропорцій на окремих сегментах ринку. При цьому особливого значення набуває мале підприємництво в країнах з трансформаційною економікою (до яких належить і Україна), де воно відіграє специфічну роль у формуванні в суспільстві нових соціально-економічних відносин. Економічні реформи, що здійснюються в нашій державі, при всій своїй непослідовності і суперечливості, є умовою становлення та розвитку підприємств малого бізнесу як необхідної складової демократичних перетворень у країні. Надзвичайної актуальності ці питання набувають у зв'язку з розширенням економічної самостійності регіонів, а також тому, що реалізація регіональних інтересів безпосередньо пов'язана з територіальним господарюванням і, насамперед, з розвитком малих підприємств [2].

Малий бізнес - це самостійна, ініціативна, систематична господарська діяльність суб'єктів підприємництва, до яких відносяться малі підприємства усіх форм власності та громадяни-підприємці, що започатковують свою справу на власний ризик з метою одержання прибутку. Водночас ключовими особливостями малого підприємництва як економічної категорії виступають

наявність особистого фактора (підприємця, який на власний ризик організовує та управляє підприємством); раціональне комбінування факторів виробництва на інноваційній основі та спрямованість на отримання підприємницького доходу. Мале підприємництво є особливим типом підприємницької діяльності, економічна природа якого визначається такими чинниками: організаційно-виробничими, до яких належить масштаб виробництва, особливості управління трудовими відносинами; соціально-економічними, котрі впливають з приватної власності як основи діяльності, що зумовлює автономність та функціонування на підставі власної відповідальності та особистого ризику. Разом з тим соціально-економічна роль малого підприємництва обумовлюється низькою капіталомісткістю, незначним часом для розгортання власного бізнесу. Наслідком цього є швидка окупність витрат, а також мобільність і свобода набуття досвіду діяльності на ринку, завдяки чому мале підприємництво забезпечує здійснення нових напрямів економічної діяльності та послаблення соціальної диференціації в суспільстві.

Мале підприємництво, як і сама підприємницька діяльність, базується на наступних принципах: комунікативному характеру діяльності; динамічності; творчому ставленні до своєї справи; готовності до ризику та вмінні ним управляти; оперативності рішень і дій; виконанні правових та морально-етичних норм при проведенні господарської діяльності; цілеспрямованості та наполегливості; мобільності, гнучкості; ініціативності; пошуку нетрадиційних рішень та нових форм ведення бізнесу; орієнтації на потреби споживачів, врахуванні їхніх потреб через ринок. При цьому розвиток підприємств малого бізнесу виступає цілеспрямованим процесом кількісної зміни стан малих підприємств і результатів їх діяльності та виникає під дією факторів, що впливають на них. Ці фактори, на наш погляд, слід диференціювати на групи, виходячи з наступних класифікаційних ознак: за характером впливу (нормативно-правові, організаційні, економічні); за ступенем регулювання (прямі і непрямі); залежно від ролі в активізації

розвитку підприємств малого бізнесу (стимулюючі і де стимулюючі); виходячи зі сфери впливу (зовнішні та внутрішні). Незважаючи на досить динамічний розвиток малого підприємництва в Україні, його показники ще значно нижчі, ніж у країнах з розвинутою ринковою економікою. Це слід пов'язувати з наявністю численних проблем, властивих малому підприємству (з високим ризиком ведення малого бізнесу та масштабами економічної діяльності). Разом з тим виключно важливе значення набувають чинники, зумовлені трансформаційним етапом розвитку економіки та суспільства: відсутністю стабільних правових норм, недостатньою розвиненістю ринкової інфраструктури, насамперед фінансової, низьким рівнем платоспроможності населення, суб'єктивними соціально-психологічними факторами. Особливу роль відіграють фактори, зумовлені певною соціально-політичною нестабільністю, що не дозволяє формувати довгострокові фінансові та інвестиційні плани, а також низьким рівнем платоспроможності населення недостатнім розвитком правового середовища.

Для того, щоб малий бізнес повною мірою виконувало свої економічні та соціальні функції, необхідна свідома стратегія, спрямована на всебічну підтримку малого підприємництва. Основними формами такої підтримки є наступні: державна, яка включає регулятивно-правові, організаційні та фінансові заходи, та коопераційна, що здійснюється через самоорганізацію та кооперування малого підприємництва. Розвиток малого підприємництва супроводжується диверсифікацією сфер діяльності підприємств і відповідним збільшенням кількості можливих варіантів управлінських рішень, які приймаються конкретними спеціалістами. Водночас суттєво розширюється контингент працівників, причетних до процесу формування і прийняття рішень, що загострює невідповідність між складністю завдань підприємницької діяльності і кваліфікацією осіб, які їх вирішують. Зазначене ускладнює процедуру обґрунтування та вибору рішень в конкретних ситуаціях, збільшує імовірність

помилки, що є одним з найвагоміших факторів низької ефективності сучасного підприємництва.

Низький рівень прийняття рішень у підприємстві призводить до некоректного визначення стратегій і пріоритетів, сфер та методів діяльності, цільових ринків і засобів впливу на споживачів, варіантів організації взаємодії з партнерами та власним персоналом. В результаті спостерігається велика кількість збиткових і недіючих підприємств, недостатня розвинутість і ефективність підприємницької діяльності, що, у свою чергу негативно впливає на макrorівневі економічні процеси. Тому багато проблем залишаються дискусійними, що не дозволяє ефективно та всебічно здійснювати управління процесом забезпечення стабільного розвитку підприємств малого бізнесу, підвищуючи при цьому конкурентоспроможність їх діяльності [3]. Сьогодні в Україні та її регіонах склалася ситуація, коли формування механізмів управління розвитком підприємств малого бізнесу відбувається стихійно за умов відсутності належної координації різних форм, методів, інструментів та інститутів, що його здійснюють. У цьому зв'язку слід відмітити, що специфічним недоліком управління у малому бізнесі, який гальмує його розвиток, є невисокий рівень спеціалізації управлінських функцій. Особливою рисою, яка відрізняє управління малим підприємством від управління великим, є специфіка планування. У діяльності малих підприємств стратегічне планування не відіграє тієї ролі, яку воно має у великих [4]. Водночас малі підприємства повинні об'єктивно пристосовуватись до потреб великого підприємства, його стратегічних цілей та тактичних планів. Велике значення також має самоорганізація малого підприємництва на базі представницьких об'єднань малих підприємців, їх належна взаємодія з органами державного управління. Прийняття управлінських рішень у малому підприємстві переважно характеризується мікрорівневою спрямованістю; високою оперативністю; значним комерційним ризиком; високим рівнем самостійності; широким спектром

напрямів підприємницької діяльності та інноваційністю найбільш перспективних їх видів.

Економічний механізм управління розвитком підприємств малого бізнесу як частина господарського механізму є системою управління економічними відносинами та фінансовими ресурсами підприємств малого бізнесу за допомогою методів і форм організації ведення бізнесу з метою динамічного розвитку малих підприємств. Організаційна складова механізму управління розвитком підприємств малого бізнесу передбачає розгляд її як підсистеми, що містить організаційні інструменти впливу на діяльність малих підприємств через відповідні організаційні структури, які приводять у дію ці інструменти. При цьому організаційний механізм розвитку підприємств малого бізнесу повинен здійснюватися в рамках Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на основі розроблених стратегічних програм розвитку малого підприємництва на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях. Найбільш повно і точно характеризує зміст процесу управління бізнесом така послідовність функцій управління: планування, організація, облік, контроль, аналіз, регулювання та стимулювання. Застосування функціонального підходу, на наш погляд, дасть можливість виявити механізми управління розвитком підприємств малого бізнесу, їх взаємозв'язок, що дозволить визначити повноту, комплексність і характер здійснюваних функцій у взаємодії з різноманітними методами, інструментами, важелями та способами управління на основі чітко розробленої реальної науково - обґрунтованої концепції.

Основою підтримки малого підприємництва є реалізація загальнодержавної стратегії, метою якої виступає створення сприятливих умов для його розвитку. Відповідно до цієї мети головними завданнями слід вважати забезпечення належних форм та засобів державного регулювання діяльності малого підприємництва. Ця стратегія повинна реалізовуватися шляхом формування організаційно-фінансових інститутів, що забезпечують підтримку розвит-

ку малого підприємництва, а також через правові та адміністративні заходи. Державна підтримка розвитку підприємств малого бізнесу має базуватися на подальшому удосконалюванні існуючих форм власності та дозволить визначати шляхи усунення недоліків нормативно-правового регулювання оподаткування підприємств малого бізнесу з метою стимулювання розвитку даного сектора економіки як за рахунок зниження податкового пресингу, так і оптимізації управління діяльністю малих підприємств. Разом з тим дослідження системи державної фінансової підтримки малого підприємництва України свідчить про недостатні її масштаби і ефективність. Причини цього випливають з таких аспектів: правового (відсутність у базових нормативно-законодавчих актах визначення малого підприємництва як окремої сфери державного регулювання); організаційного (незавершеність формування структур, що відповідають за реалізацію національної стратегії), ресурсного (недостатність прямих бюджетних асигнувань і практична відсутність позабюджетних надходжень). Виходячи з цього, магістральними напрямками розв'язання проблеми удосконалення державної фінансової підтримки слід вважати збереження та подальше вдосконалення спеціальних режимів оподаткування малого підприємництва; розвиток кредитування малого підприємництва на комерційній основі з залученням банківського кредиту під гарантії спеціалізованих державних установ; удосконалення прямої фінансової підтримки з боку держави, а також залучення позабюджетних джерел для формування фондів підтримки малого підприємництва.

На сьогоднішній день виникає об'єктивна необхідність вивчення світового досвіду системної підтримки малого підприємництва, що здійснюється як в рамках окремих країн, так і через транснаціональні програми, особливо в країнах ЄС, причому системи підтримки мають свої особливості в різних країнах залежно від базової моделі соціально-економічного розвитку. Водночас необхідно зазначити, що останнім часом значною мірою відбулася уніфікація цих моделей. Проте зберігаються національні соціально-культурні пріо-

ритети при формуванні стратегії фінансової підтримки малого підприємництва. Як свідчить позитивний досвід країн з розвинутою ринковою економікою, найбільш ефективним елементом інфраструктурної підтримки малого підприємництва є бізнес-інкубатори. Основою їх ефективної діяльності є надання комплексу послуг, що включає як матеріальні умови (можливість доступу до інфраструктурних об'єктів), так і надання консалтингових допоміжних послуг, можливостей співпраці з іншими суб'єктами підприємництва. Застосування цього досвіду в Україні вимагає розв'язання проблем адекватності встановлення цін на послуги та підвищення транспарентності правил його діяльності. Розмір коштів на підтримку малого підприємництва визначається окремою позицією у Державному бюджеті України. Розпорядником цих коштів є Держкомпідприємництва. Реалізацію державної стратегії фінансової підтримки малого підприємництва здійснюють на загальнодержавному рівні - Український фонд підтримки підприємництва, регіональному - регіональні фонди підтримки підприємництва та місцевому - місцеві фонди підтримки підприємництва.

IV. Висновки. Таким чином, роль малого бізнесу в сучасних умовах з кожним роком набуває все більшого значення. Без його існування ринкова економіка не має можливостей повноцінно функціонувати та розвиватися. Виходячи з того, що однією з головних умов при вступі держави до Європейського Союзу є сталий розвиток підприємницького середовища, державні органи управління мають приділяти особливу увагу цьому питанню. Управління розвитком підприємств малого бізнесу являє собою системний вплив на їх зовнішнє і внутрішнє середовище з метою активізації факторів, що позитивно впливають на функціонування малого підприємництва. При цьому ключовими напрямками удосконалення управління цим процесом, слід вважати такі: формування відповідної нормативно-законодавчої бази; раціональний поділ функцій і повноважень між центральними і регіональними органами влади з питань підтримки малого бізнесу;

удосконалення ринкової інфраструктури, яка сприятиме розвитку малого підприємництва.

Література:

1. Карпенко Н. Інтеграційні моделі розвитку малого бізнесу // Схід. -2008. -№ 2. -С. 26-32.

2. Кузьмін О. Є. Проблеми розвитку регіональної економіки шляхом підвищення ефективності діяльності малих і середніх підприємств // Регіональна економіка. - 2007. - № 4. - С. 244-245.

3. Георгиев Р. Деловые решения как объект исследования и методологии // Проблемы теории и практики управления. - 2006. - № 1. - С. 22-26.

4. Стратегическое планирование и развитие предприятий // Проблемы теории и практики управления. - 2005. - № 4. - С. 123-127.